

בחברת מיטב החתיכות המיקצועניות של ארצות-הברית גם בפעולתו הדיפלומטית הוא אהוב להציג את עצמו כאדם שופע חביבות, נוח לבריות, פתוח לבני-שיחו. אולם מתחת למעטה מעושה זה, קיסניג'ר הוא אינטרוורט מוחלט, סגור בתוך עצמו, ללא ידידים אמיתיים — אדם המקשיב לזולת, אך מחליט בעצמו. מבחינה זו דומים קיסניג'ר ורבין מאוד — למרות ההבדק העצום בסיווגן.

בני הרוב והמינוע

רבין, כמו קיסניג'ר, הוא אינטלקטואל. בצה"ל נחשב למוח אינטלקטואלי של המטכ"ל. כמו יוגאל ידן לפניו, היה רמטכ"ל אינטלקטואלי — תופעה נדירה בכל הצבאות, וגם בצה"ל. אין הוא דומה לטיפוס הצברי ה"מעשי", האנטי-אינטלקטואלי, שאינו קורא ספרים, הר מתאפר בגישה, "פרגמטית" שאינה אלא כיסוי לחוסר יכולת מחשבתית שיטתית — נוסח משה דיין. אולם דווקא מפני שרבין הוא דגם כזה מוכיח הק של אינטלקטואל צברי — בולט ההבדל המהותי בינו ורבין קיסניג'ר האינטלקטואל הייחודי המובהק.

"המוח היהודי" היה נשקמגן של בן המיעוט — אדם המרגיש במיקרה הטוב ביותר שהוא "שונה" מאחרים ומורש תשומת לב מתמדת, אדם הסובל במיקרה הרע ביותר מרדיפות, וזקוק לתחבולות מוחזו כדי להתגונן ולהתקדם.

בן המיעוט נמצא בתחרות מתמדת עם בני הרוב. הוא צריך להתאמץ כפליים, כדי להגיע לאותו הישג חברתי. הוא גדל עם תמריץ מתמיד, המדרבן אותו למאמץ יתר. כזה היה קיסניג'ר, בן הקהילה היהודית בעירישה בגרמניה הטרנס-באצית והנאצית. כזה הוא היה לאחר מכן, ככנפליטים בחברה התחרותית האכזרית בארצות-הברית, כשנאלץ להתחיל במחתיית-התחית של הסולם.

שום תמריץ חברתי כזה לא ליווה את רבין הצעיר. דרכו היתה סלולה. אמו העניקה לו תמריץ אישי. הוא הגיע להישגים בזכות כישוריו הטבעיים, אך מעולם לא היה זקוק למאמץ קדחני כדי להשיג את מבוקשו. הכל — אפילו ראשות-הממשלה, כאילו נפל לחיקו.

מבחינה הייצוגית, קיסניג'ר הוא פקעת מובהקת, מהירי-החשבה ומהירי-הדבור. בני-שיחו חזו מתרשמים קודם כל מעניו, הנמצאות בי תנועה מתמדת. רבין, לעומת זאת, שומר על שלושה הייצוגיות קיצוניות, והוא מפורסם כדרי ברו האיטי.

נדמה שהבדל זה משתקף גם בסיווגן האינטלקטואלי.

איש מושרש ומוח מעוכף

מעבר לסיווגן האישי, קובעות ההשפעות התרבותיות היות היסודיות. אדם קולט השפעות אינטלקטואליות בימי ילדותו ונעוריו, וקשה לו מאד לחרוג מתחום ההשפעות האלה לאחר מכן.

מבחינה זו, קיסניג'ר הוא יהודי אופייני. גילדותו קלט בביתו את כל העושר העצום של התרבות הגרמנית הקלאסית, המושלבת בתרבות האירופית הכללית. הוא מרגיש בבית בעולמם של גתה וסקספיר, כמו בעולמם של מטרניץ וביסמארק.

לאחר מכן, בארצות-הברית, נפל לידיה של דמות אינטלקטואלית ססגונית — בן-אצילים בשם פריץ קרמר, גרמני נוצרי שברח ממולדתו והפך מדרין פוליטי בצבא ארצות-הברית. אדם מזהיר שעלה במהלך מלחמת-העולם מדרגת טוראי לדרגת אלוף-מישנה, והמרכיב עד היום מנוקל. היה זה קרמר הטוראי שגילה את הטוראי קיסניג'ר, התפעל מייד מכוחו האישי, כולל את ההעברתו לתפקידים פוליטיים בממשל הצבאי, העלה אותו כסולא הקידום, ולאחר-מכן דחף אותו להירשם (בעזרת מילגה) כסטודנט במיכללת הארווארד. כיום הוא מכהן כיועץ מיוחד לעניינים מדיניים-צבאיים בפנטאגון.

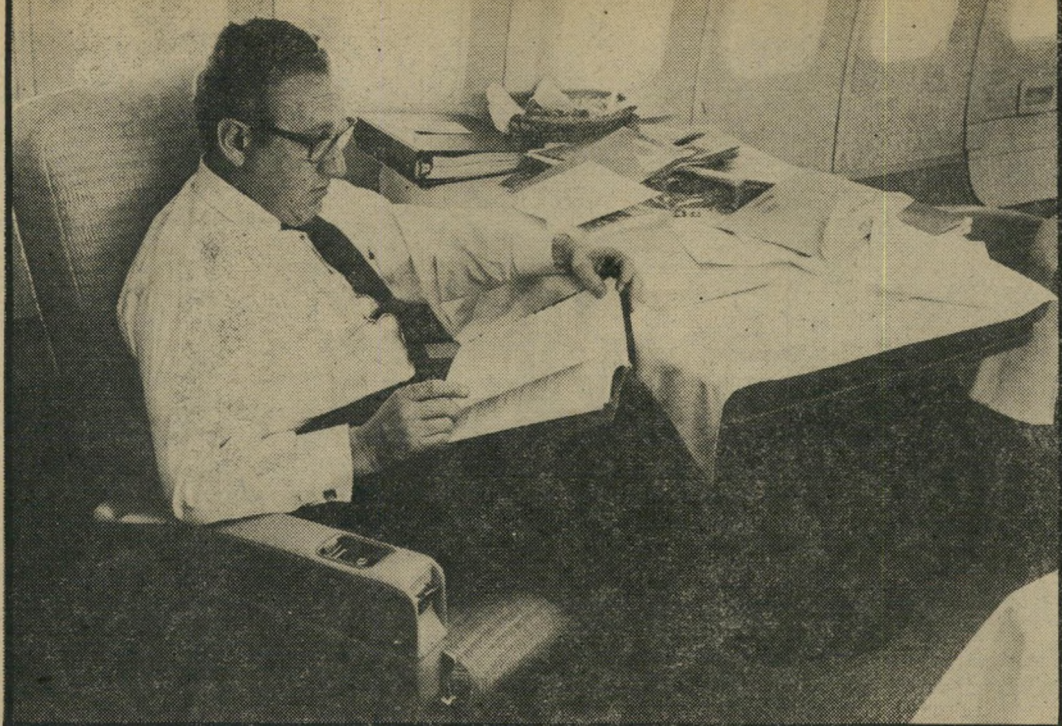
בארוארד עמדו לרשות הסטודנט המזהיר מיטב המקורות. במרכז אינטלקטואלי שופע זה של העילית האמריקאית, הדירבונו הוא עצום. הסטודנט הפך לפרוי פסור, שמו כהוגה-דיעות אקטואלי וכתיסטריון הלך לפניו עוד לפני שהגיע לפעולה מדינית מעשית.

לעומת שפע אינטלקטואלי זה, בולט הענייני האינטלקטואלי של הסביבה שבה גדל רבין. "בילדותי קראתי בעיקר את הספרים שיצאו או בהוצאת אמנות", נזכר רבין עצמו, "את כל סיפורי ז'ול ורן, הנריק סטקביץ, מייק ריד — סיפורי דימיון ומסעות, ועמם את זיכרונות בית ז'ול-ז'ור, ד'ישראל, מן ההיסטוריה של העם היהודי, אחר-כך ביקשתי וקיבלתי ליוס-הולדתי העשירי או האחד-עשר, את כתבי גרץ".

מיבחר הספרים העבריים שעמד לרשות נער מבני היישוב, בשנות ה-30, שקרא רק עברית, היה דל. האווירה האינטלקטואלית היתה דלה עוד יותר. היא התרכזה בעיקר בהיסטוריה היהודית, במה שנקרא לאחר מכן "תודעה יהודית".

הערכים הדאומיים הקיפו את הנער כחיי מה — חומה שהגנה על החווייה הדאומית הייחודית, אך שמנעה גם את בנייתם של השי פעות אינטלקטואליות רבגוניות מכל כנפי הי עולם.

ייתכן שזוהו המחיר הכרוך ביצירה מיסגרת לאומית חדשה. היהודי הנווד, שאין לו שורש עמוק בכיבת-ארץ כלשהי, נייד הרבה יותר גם במותו. הוא יכול להבק במחשבתו עולם ומלואו. ואילו הישראלי החדש, שהיכה שרשים בארץ קטנה, מוגבל הרבה יותר על-ידי הנסיבות

הוגה-הדעות המעופף: קיסניג'ר עובד בשעת הטיסה

יישנו, יפסול שיטות שהשתרשו בתקופת-האבן של גולדה מאיר. אולם הגישה היסודית לבעייה הערבית בכלל ול-בעייה הפלסטינית בפרט, לבעייה הביטחונית של המדינה, לבעיית יחסיה עם מעצמות זרות, לבעיית מקומה במרחב ובהיסטוריה — לא תשתנה. כי לרבין אין לגבי כל אלה גישה אחרת מו שהיתה לגולדה או לבן-גוריון.

קיסניג'ר, לעומת זאת, חולל, בהגיעו לצמרת, כימעט מייד מהפכה בתפיסות המדיניות והביטחוניות היסודיות של ארצות-הברית. הוא חולל שינוי היסטורי בגישת אמריקה לברית-המועצות ולסין, להיערכות הביטחונית.

גישתו לבעיות המרחב הן חלק מן המהפכי כה המחשבתית הזאת.

בפוריותו השופעת, מוכן קיסניג'ר לתרום גם רעיונות לשינוי התפיסה הישראלית עצמה. רעיונות אלה נעוצים בכל גישתו ההיסטורית, והוא ניסח אותם זמן רב לפני שהגיע למגע כלשהו עם הבעיות של ישראל.

רעיונות אלה הם כימעט ניגוד מוחלט לתפיסה המקובלת במדינה, מאז ימי בן-גוריון ועד ימי רבין. אילו רצה להתווכח עם בן-גוריון, גולדה או רבין, לא יכול היה קיסניג'ר לנסח את הדברים אחרת מכפי שניסחם בספרו עולם שהוחזר על כנו, אגב תיאור אירופה במאה שעברה: "הביטחון (האמיתי) מבוסס על היחסים בין המדינות, וזו על גורד השמחים".

"שאיפתה של מדינה אחת לביטחון מוחלט, פירושה חוסר-ביטחון מוחלט לכל שאר המדינות".

"עצם הגסיון להבטיח את חולשתו המתמדת של האוייב עשוי לשפר את מעמדו היחסי של אוייב זה. כי הסדר שאינו מקובל על דעת הכל, ושאינו מתקבל על-ידי האוייב-לשעבר מרצון חופשי, יוצר עיוות פסיכולוגי".

"הצורך הקשה ביותר בדרך להשגת מצב יציב הוא ליצור סדר שהפך יקבוצתו כדבר מוכן מאליה".

"את ההכרה בקיום חוקי ניתן להשיג רק בדרך של הסכם, ולא בדרך של כפייה. זהו עניין של הסכמה, לא של תכתיב".

"הזיכרונות (של מדינה מסוימת) הרסו אותה לא פחות מאשר הנוקשות שלה".

"אחד התנאים ליציבות הוא שכל הצדדים יהיו בלתי-מרוצים מן הסדר. שהרי אם מדינה אחת תהיה מרוצה לחלוטין, שמע שכל השאר יהיו בלתי-מרוצים לחלוטין".

וכאילו רצה לתת עצה לאיש שביקר אותו בסוף תשל"ד, כתב קיסניג'ר לפני שנים על מדינאי מן המאה שעברה: "גורד המדינאים הוא לעיתים קרובות כגור רל הנביאים — אין מדינאי בעירור. הם מתקיימים שום תמיד דהשיג את תמוכת דעת-הקהל כי תוכניותיהם. גודלתם מתגלה רק אחרי זמן, כאשר הדברים שהם חזו מראש באינטואיציה שלהם כבר הפכו לנחלת העבר".

אינטואיציה - לטובת מי?

אכל האינטואיציה של המדינאי קיסניג'ר אינה מופעלת בשרותה של ישראל. זהו תפקידם של רבין ועמיתיו — שלא גילו אינטואיציה חדשה, וההולכים בתלם שנקבע על-ידי קודמיהם. האינטואיציה של קיסניג'ר מופעלת בשירות ארצות-הברית. ממילא היא מובילה לכיוון שונה מזה שהיה צריך להנחות את האינטואיציה של מנהיגי ישראל, אילו ניסו ליישם את רעיונותיו של קיסניג'ר לטובת ישראל. המיקריות של הגירות היהודים בדרות הי אחרונים מנעה מקיסניג'ר לעשות זאת בעצמו. היינץ-הנרי קיסניג'ר, הנער היהודי מהעיר פירת, הוא שריחהוץ של ארצות-הברית — לא של ישראל.

הקושרות אותו גם מבחינה רוחנית לתחום צר. הלאומן הישראלי הרבק כמוזדנתו, בא כמ" קוב ה"קוסמופוליט" היהודי — "אזרח היקום", האיש הרואה בעולם כולו את מולדתו. בשעה שקיסניג'ר התעמק במהלכי מטרניץ וכיס" מארק, למד רבין את קורות ברייכנבא.

הדור שלא מדד

לש עיר הבדל, הנובע מן הרקע האישי של בני ציבורים שונים.

ככל ארץ-הגירה יש שבר בין הדורות. בני המהגרים, המשתדלים בכל כוחם להתחולל במהיר רות בתרבות הארץ החדשה ובלשונה, כדי להידמות לבני המקום, מתרחקים מן ההורים, הכבולים בתרבות ובלשון של ארץ-האם.

בני-המהגר הוא מרדן מטבעו, אדם משוחרר מסמכות ההורים, והנוטה לפסוד מוסכמות. תהליך ההגירה מגביר פי כמה את התהליך הטבעי של מרדה-נעורים ופערי-הדורות.

זה קרה לקיסניג'ר. כשכנס למיכללת הארווארד, היתה רווח משוחררת מכל הכבלים. הוא היה חופשי לעצב לעצמו השקפת-עולם משלו, תפיסה היסטורית משלו, תוך עיבוד כל ההשפעות שקלט.

החווייה הצברית היתה כימעט הפוכה.

דורו של יצחק רבין גדל בצילם של הורים חזקים. אצל רבין זה בולט, במיקרה, גם ברקע האישי: האם החזקה, אשה שהתעסקה כל ימיה בענייני ציבור, ושהיתה בעלת דיעות תקיפות ביותר; והאב, פעיל בהגנה ובציבור העובד דים, שהיה חדר בכל ימי נפשו בהשקפות ששלטו ביישוב. בדור צברי ראשון זה, כמו בדור שלאחריו, לא היה זכר למרדה-נעורים. דיעות ההורים בכל התחומים נתקבלו כחורה מסיני, כאמת צרופה שאין להרהר אחריה. ההשקפה הציונית הקלאסית, כפי שהתגבשה בצמרת היישוב, היתה דוקטרינה נוקשה לחלוטין, שלא סבלה כל ביקורת. במולד לא עדה על דעתו של צעיר כמו רבין שהוא חייב, או את רשאי, לבדוק מחדש את המוסכמות. כמו יוגאל ארון, משה דיין, יוגאל ידן והאחרים, היה מוכן לו מאליו שה" מטרות נתונות, המיסגרת קבועה, ועליו למצוא דרכים לבצע את המעון ביצוע.

מכאן שהאינטלקט של רבין היה רתום, מתחלתו, לא למלאכה ספקנית של בדיקת היסודות, פסילת המיושן ויצירת החדש, אלא למלאכה הביצוע, לפיתרון בעיות מעשיות. ה"פרגמטיזם" הישראלי המפורסם מבוסס על קבלה-ללא-עירעור של מוסכמות ההורים, ואיתור בחיפוש הדרכים הטובות והיעילות ביותר ליישוםם בכל מצב.

"שלום, לא שמחים"

כל זה בולט היטב במפגש ההיסטורי בין קיסניג'ר ורבין, כמו בין קיסניג'ר וארון. בהלצה נאמר שי בפגישת קיסניג'ר-ארון השתתף רק שר-תחן יהודי אחד — קיסניג'ר. וזה לא היה הישראלי.

מא עולתו לשידטון, דא השמייע רבין רעי יונות חדשים. הוא גם לא סבר, כנראה, שיש בהם צורך. הוא לא נגיש לרוויזיה יסודית של הנחות-היסוד של המדיניות הקודמת. הוא לא חולל רפורמציה של הגישות היסודיות.

יתכן שבהמשך כהונתו יבצע רבין שינויים חשובים בדרכי-הביצוע בשטחים שונים, יבחן מחדש כלים שהת-